

УДК 373.66:378.016

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Хлєбїк С. Р.

У статті актуалізовано проблеми естетичних засад процесу підготовки соціальних працівників в умовах навчання у вищому навчальному закладі. З метою розкрити зміст і завдання естетичної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери для використання художньо-творчих технологій у вирішенні професійних завдань у соціальному обслуговуванні населення в роботі обґрунтовано актуальність проблеми та стан її розробленості в науковій літературі. Визначено соціально-педагогічні завдання технологій соціальної роботи з клієнтами, вирішення яких здійснюється в різних формах художньо-естетичної діяльності. Окреслено вимоги до формування естетичної компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери, мистецьких знань та навичок художньої творчості у їхній підготовці.

Ключові слова: соціальний працівник, професійна підготовка, професійна діяльність, художні і творчі технології, естетична компетентність.

В статье актуализируется проблема эстетических основ процесса подготовки социальных работников в условиях их подготовки в высших учебных заведениях. С целью раскрыть содержание и задания эстетической подготовки будущих специалистов социальной сферы для использования художественно-творческих технологий при решении профессиональных задач в социальном обслуживании населения в работе обосновано актуальность проблемы и степень разработанности в научной литературе. Определено социально-педагогические задачи технологий работы с клиентами, решение которых происходит в разных формах художественно-эстетической деятельности. Очерчено требования по формированию эстетической компетентности будущего специалиста социальной сферы, знаний в области искусства и навыков художественного творчества в их подготовке.

Ключевые слова: социальный работник, профессиональная подготовка, профессиональная деятельность, художественные и творческие технологии, эстетическая компетентность.

Research of aesthetic basics is very important in professional education of social specialists. This is caused by growth of aesthetic phenomenon influence in nowadays world. Pure aesthetic categories get social context. Social "measurement" of aesthetics enables to state it as social phenomenon, which moves from aesthetic to social reality.

Instance of aesthetic basics in social specialists' education assumes meaning of aesthetic phenomenon on 3 levels: scientific understanding, professional activity and educational system to prepare specialists to work in this sphere.

This article is concerned with questions of professional education of social specialists, which is taking place in terms of educational reform in Ukraine. On the other hand, it is concerned to cover tasks of aesthetic side of social specialists' education in order to use creative and artistic technologies in solving of professional tasks in social support of society as well as state of development in scientific literature. We also described social and pedagogical tasks of social work technology with the clients. Their solving lies in different forms of artistic and esthetical work. Requirements to forming of aesthetical competencies of future social specialists are stated as well as art knowledge and skills.

The article has the conclusion of aesthetical basics research necessity in professional education of future social specialist, which enables to broaden the functions of aesthetics and art aspects in solving of social problems and actualization of necessity to train competences of specialists, which will be able to use them in their work.

Key words: social specialists, professional education, professional activity, artistic and creative technologies, aesthetic competences

Актуальність дослідження. Модернізація сучасної системи освіти відповідно до інноваційної парадигми розвитку суспільства передбачає підвищення якості підготовки фахівців соціальної сфери. Професійне становлення майбутнього соціального працівника спрямоване не тільки на засвоєння знань, умінь, навичок, що дозволяють удосконалювати професійну діяльність та здійснювати інноваційний прорив у сфері соціального обслуговування населення, а й на розвиток його особистості в соціокультурному середовищі, оскільки феномен культури, естетичної компетенції особистості дедалі більше визначає ключові моменти професійної діяльності та людського буття.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства в умовах політичних, економічних і соціокультурних трансформацій переосмислення естетики та специфіки естетичного впливу на особистість засобами мистецтва в контексті соціальної роботи відкриває якісно нові аспекти щодо вдосконалення підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах вищих навчальних закладів країни.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблеми професійної підготовки фахівців у вищій школі приділяється належна увага в педагогічній теорії, зокрема таким її аспектам, як: філософія сучасної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, В. Огнев'юк); теоретичні та методологічні засади компетентнісного підходу (Д. Гришин, О. Дубасенюк, В. Лозова, О. Подмазін, О. Пошетун, Л. Хоружа, А. Хуторський); упровадження педагогічних технологій у вищих навчальних закладах (В. Беспалько, Н. Мойсеюк, Прокопенко, М. Фіцула), проблема розвитку особистості (І. Бех, В. Олійник, Є. Подольська, В. Рибалка, О. Сисоєва, Є. Степанов).

До визначення сутності поняття соціокультурної компетентності звертаються як зарубіжні (М. Бердяєв, О. Долженко, А. Корнілов, Дж. Равен, Н. Рерих, К. Роджерс, В. Соловійов, П. Сорокін, А. Хуторський), так і вітчизняні дослідники (Г. Бал, І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Зязюн, І. Закір'янова, А. Капська). Значну увагу проблемам соціального та культурного становлення особистості приділяли класики педагогічної науки: А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький.

Оскільки естетична діяльність супроводжує всі сфери людської діяльності, важливість її теоретичного і практичного зв'язку з різними науками підкреслювали такі видатні вчені, як: Г. Фехнер, Т. Ліппс (психологія), А. Грант–Ален (фізіологія), З. Фрейд, Ж. Лакан (психоаналіз), М. Гюйо, Ш. Лало та ін. (соціологія).

Мета статті: розкрити зміст і завдання естетичної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери для використання художньо-творчих технологій у вирішенні професійних завдань у соціальному обслуговуванні населення.

Виклад основного матеріалу. На рівні теорії соціальної роботи як науки про закономірності та принципи функціонування і регулювання конкретних соціальних процесів і станів особистості у складних життєвих обставинах, захисту її прав і свобод через спрямований вплив на особистість і оточуюче її соціальне середовище естетика виступає теоретичною основою професійної підготовки майбутнього соціального працівника.

Важливим фактором цілеспрямованого естетичного впливу на особистість є мистецтво як регулятор соціальної діяльності і поведінки людини. Виховна функція мистецтва виявляється у специфіці відображення світу через призму естетичного сприйняття і оцінювання за допомогою естетичних категорій – прекрасного і потворного, трагічного та комічного, виховуючи почуття, пробудження найкращих якостей душі, формуючи інтелект та здатність до високого відчуття естетичної насолоди.

На рівні професійної діяльності мистецтво і творчість клієнтів використовують для вирішення низки соціально-педагогічних завдань з урахуванням технологій соціальної роботи, які можна реалізовувати в різних формах художньо-творчої діяльності:

- діагностичної (через проєктивне малювання, індивідуальну та групову взаємодію тощо);
- соціально-профілактичну (творчі майстерні, тренінги, організація фестивалів, конкурсів, виступів соціальних театрів тощо);
- соціально-корекційні (драматизація, тренінги, арт-терапевтичне втручання, різні види застосування ігрових технологій);

- профорієнтаційні (заняття щодо оволодіння вміннями і навичками художньо-творчої діяльності, соціальних майстернях, ділових іграх тощо);
- дозвіллева діяльність.

Специфіка художньо-творчих технологій у соціальній роботі виявляється в тому, що вони є засобами практичної діяльності, які дозволяють ефективно вирішувати проблеми соціальної профілактики, корекції, адаптації, реабілітації і ресоціалізації особистості або соціальної групи за допомогою творчих методів і засобів впливу. Найбільший потенціал та виховні можливості художньо-творчі технології демонструють у соціально-реабілітаційній роботі з людьми, що мають особливості розвитку у вигляді біологічних, фізіологічних, психологічних відхилень; соціально-корекційній роботі з дітьми та молоддю групи ризику; сольо-адаптаційній роботі з людьми похилого віку.

Соціальна значущість художньо-естетичних технологій полягає в тому, що вони забезпечують можливості для реалізації внутрішнього потенціалу людини, активізацію та збагачення його соціально-особистісних ресурсів, дозволяють адаптуватися в суспільстві, знизити або подолати відчуженість у соціумі. Створення відповідних умов, а саме – естетико-виховуючого середовища стимулює естетичний розвиток клієнта, позитивну мотивацію та інтерес до творчої діяльності і саморозвитку. Твори мистецтва, процес художньої, музичної, літературної творчості справляють могутній вплив і на інтелектуальний потенціал особистості, розвиток її емоційно-чуттєвої сфери, мають оздоровлюючий, лікувальний, коригуючий, рекреаційний вплив.

На рівні системи професійної підготовки соціальних працівників естетика, мистецькі знання та вміння виступають як передумови формування естетичної компетенції спеціаліста як інтегративної якості особистості, що характеризується здатністю людини реалізовувати свій естетичний потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості) на практиці для успішної діяльності в соціальній та соціокультурній сфері, відчувати відповідальність за її результати.

Формування естетичної компетенції майбутнього соціального працівника в умовах навчання у ВНЗ вимагає не тільки теоретичного засвоєння основ мистецьких та спеціальних знань на нормативно-інструктивному рівні (наприклад, під час вивчення дисципліни "Соціалізація особистості", "Арт-терапія в соціальній роботі", спецкурс "Соціальна робота в культурі" та ін.), а перш за все – на творчому рівні. Цьому сприяє використання в навчальному процесі різноманітних форм і засобів навчання, таких як-от:

- проблемно-творче формування навчальних завдань під час вивчення дисциплін відповідного профілю;
- включення в навчальний план практично-орієнтованих спецкурсів (наприклад, спецкурс "Недирективні методи в соціальній роботі", програма якого передбачає знайомство студентів з принципами, напрямками, прийомами немедичної психотерапії на прикладі ігрової терапії, казкотерапії, ознайомлення терапевтичних функцій психосоціальної роботи та ін.);
- проведення майстер-класів з метою оволодіння студентами художньо-творчими технологіями і навичками їхнього застосування в контексті завдань соціальної роботи;
- навчання соціально-культурному проектуванню з метою виявлення, діагностики соціальних проблем, пошуку їх вирішення або мінімізації на основі застосування засобів мистецтва або художньої творчості. Предметами соціокультурних проектів можуть виступати: заходи, свята, шоу, театралізовані дійства), організація (музей, театр, художня студія, музична студія), система впливу (система арт-терапії, творчої реабілітації, музично-драматична та танцювальна діяльності), визначений продукт творчої діяльності (відеокліп, колаж, джінгл), послуга або інфраструктура послуг (ігротека, дискотека, караоке);
- використання художньо-творчих методів у курсових та дипломних роботах.

На відміну від працівників, які працюють у сфері культури і займаються прикладною творчістю (культурні організатори, керівники творчих колективів, основна функція соціального працівника – організація культурного дозвілля шляхом залучення

громадян до процесу спілкування, стимулюючи особистість до вияву і розвитку потенційних здібностей і можливостей у різних сферах і видах творчості.

Висновки. Сфера культури, естетичної діяльності і сфера соціального захисту тісно пов'язані між собою. Використання засобів мистецтва як продукту творчої діяльності особистості відбувається на основі таких міждисциплінарних зв'язків педагогіки, соціальної педагогіки, психотерапії, психології менеджменту культури та ін.

Вивчення естетичних засад у професійній підготовці майбутнього фахівця соціальної сфери дозволяє розширити уявлення про функції естетики і художньої творчості у вирішенні соціальних проблем людини, актуалізувати необхідність підготовки компетентних спеціалістів, здатних використовувати художньо-творчу діяльність у практиці соціальної роботи.

Література

1. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Искусство, 1968.
2. Каган М. С. Эстетика как философская наука / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1997.
3. Методы эстетического воздействия в социальной работе : материалы Международной российско-германской научно-практической конференции (20–24 сентября 2011 г.). – Казань : Изд-во "Познание" Института экономики, управления и права, 2011.
4. Художественно-творческие методы и технологии в социальной работе : сб. науч. ст. по итогам II Междунар. научно-практ. конф. (Волгоград, 17–18 октября 2007 г.). – Волгоград : Изд-во ВГПУ "Перемена", 2008.